

Sygn. akt II KS 13/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 września 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Kala

SSN Małgorzata Wąsek-Wiaderek

w sprawie **P. M.**

oskarżonej z art. 209 § 1 i 1a k.k.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 10 września 2019 r.,

skargi, wniesionej przez prokuratora Prokuratury Okręgowej w P.

na wyroku Sądu Okręgowego w P.

z dnia 8 marca 2019 r., sygn. akt IV Ka (...),

uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w T.

z dnia 3 grudnia 2018 r., sygn. akt II K (...),

i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania,

na podstawie art. 539e § 2 k.p.k.

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania w postępowaniu
odwoławczym.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2018 r., sygn. akt II K (...), Sąd Rejonowy w T. uznał P. M. za winną popełnienia zarzucanego jej w akcie oskarżenia czynu polegającego na tym, że „w okresie od 31.05.2017 r. do 18.04.2018 r. w miejscowości K. gm. R., pow. [...], woj. (...) uchylała się od wykonywania obowiązku alimentacyjnego określonego co do wysokości poprzez nielożenie na utrzymanie swoich małoletnich dzieci L., M. i N. M. comiesięcznych alimentów w kwocie łącznej 540 złotych zasądzonych prawomocną ugodą zawartą przed Sądem Rejonowym w T. o sygn. akt III RC (...) wskutek czego powstały zaległości stanowiące równowartość co najmniej trzech świadczeń okresowych czym naraziła osoby uprawnione na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych”, tj. przestępstwa określonego w art. 209 § 1 i 1a k.k. i za to wymierzył jej karę 6 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 30 godzin miesięcznie. Nadto, na podstawie art. 34 § 3 k.k. w zw. z art. 72 § 1 pkt 3 k.k. zobowiązano oskarżoną do wykonywania ciążącego na niej obowiązku łóżenia na utrzymanie dzieci L., M. i N. rodzeństwa M..

Apelacje od tego wyroku złożyli: obrońca oskarżonej oraz oskarżycielka posiłkowa A. M..

Obrońca zaskarżył orzeczenie sądu *meriti* na podstawie art. 438 pkt 4 k.p.k. w zakresie orzeczonego zobowiązania P. M. do wykonywania ciążącego na niej obowiązku łóżenia na utrzymanie dzieci L., M. i N. rodzeństwa M. zarzucając rażącą niewspółmierność (surowość) nałożonego środka i wnosząc o zmianę wyroku w zaskarżonej części przez uchylenie wskazanego wyżej obowiązku.

Natomiast oskarżycielka posiłkowa, zaskarżając wyrok Sądu Rejonowego w całości i podnosząc również zarzut rażącej niewspółmierności kary wniosła o wymierzenie P. M. kary pozbawienia wolności. Jednocześnie wskazała, że P. M. miała zasądzone alimenty prawomocną ugodą zawartą przed Sądem Rejonowym w T. z dnia 13 października 2016 r., sygn. akt II RC (...), poczynszy od dnia 1 października 2016 r., a nie jak przyjął Sąd pierwszej instancji od dnia 31 maja 2017 r.

Po rozpoznaniu wskazanych wyżej środków odwoławczych Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 8 marca 2019 r., sygn. akt IV Ka (...), uchylił zaskarżony wyrok w stosunku do oskarżonej P. M. (orzeczeniami sądów obu instancji objęty był również M. M.) i w tej części przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w T..

Od wyroku Sądu odwoławczego uchylającego wyrok Sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania skargę na podstawie art. 539a § 3 k.p.k. – w części dotyczącej P. M. – wniósł prokurator Prokuratury Okręgowej w P.. Zarzucił w niej „naruszenie art. 437 § 2 zdanie drugie k.p.k. przez uchylenie wyroku Sądu I instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z uwagi na konieczność przeprowadzenia na nowo przewodu sądowego w całości, pomimo że taka podstawa uchylenia orzeczenia w tej sprawie nie wystąpiła, a Sąd odwoławczy mógł uzupełnić postępowanie dowodowe w zakresie przez siebie wskazanym”. Na tej podstawie wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P..

W pisemnej odpowiedzi na skargę pełnomocnik oskarżycielki posiłkowej A. M. wniosła o oddalenie skargi jako bezzasadnej. Pismo w tej sprawie – odnosząc się do skargi prokuratora – złożyła również sama oskarżycielka posiłkowa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skargę oskarżyciela publicznego uznać należy za zasadną.

Przystępując do oceny podniesionego w niej zarzutu naruszenia przez Sąd odwoławczy art. 437 § 2 zdanie 2 k.p.k. na wstępie zwrócić należy uwagę na konfigurację procesową jaka miała miejsce w toku postępowania w instancji *ad quem*.

Wyrok Sądu pierwszej instancji zaskarżony został w wąskim zakresie, bowiem w obu wniesionych w tej sprawie środkach odwoławczych podniesione zostały wyłącznie zarzuty oparte o przepis art. 438 pkt 4 k.p.k. obrońca oskarżonej, formułując zarzut na podstawie art. 427 § 2 k.p.k., niewspółmiernej surowości kary dopatrywał się w nałożeniu na P. M. obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 3 k.k. Z kolei oskarżycielka posiłkowa A. M., deklarując zaskarżenie tego wyroku w całości, zakwestionowała rodzaj wymierzonej oskarżonej kary zasadniczej

ograniczenia wolności, wnosząc o orzeczenie wobec matki małoletnich kary pozbawienia wolności.

Sąd Okręgowy w P. uchylając wyrok sądu *meriti* co do P. M. w całości, bezspornie wyszedł więc nie tylko poza podniesione zarzuty, lecz również poza granice zaskarżenia (szczególnie w odniesieniu do apelacji obrońcy), mógł więc to uczynić wyłącznie w oparciu o przepis art. 440 k.p.k. Uzasadnienie pisemnych motywów objętego skargą wyroku Sądu odwoławczego wydaje się wskazywać, że to właśnie – a więc rażąca niesprawiedliwość wyroku Sądu pierwszej instancji – zadecydowała o jego uchyleniu, aczkolwiek wprost do treści art. 440 k.p.k. się nie odwołano. Tego rodzaju stwierdzenie rodzi wszelako jednoznaczne konsekwencje, co do rodzaju rozstrzygnięcia, które może wydać w takim wypadku Sąd drugiej instancji. Oczywiste jest bowiem, że w sytuacji, gdy stwierdzona przez sąd odwoławczy rażąca niesprawiedliwość poddanego kontroli instancyjnej orzeczenia powinna doprowadzić do rozstrzygnięcia na korzyść oskarżonego i nie wchodzi w grę konieczność przeprowadzenia przewodu sądowego w całości (art. 440 *in fine* k.p.k. w zw. z art. 437 § 2 zdanie drugie *in fine* k.p.k.), obowiązkiem sądu *ad quem* jest zmiana zaskarżonego orzeczenia na korzyść oskarżonego. Dopiero w wypadku braku możliwości orzekania w instancji odwoławczej reformatoryjnie, z uwagi na wystąpienie sytuacji określonej w art. 437 § 2 zdanie drugie *in fine* k.p.k., aktualizuje się konieczność wydania wyroku kasatoryjnego.

Odmienne wygląda natomiast sytuacja w tym zakresie, jeżeli orzeczenie sądu *meriti* zaskarżone zostało na niekorzyść. W takiej sytuacji nie jest możliwe rzecz jasna – w oparciu o przesłankę rażącej niesprawiedliwości określonej w art. 440 k.p.k. – orzekanie reformatoryjne na niekorzyść przez sąd drugiej instancji, natomiast wchodzi w grę uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, lecz wyłącznie w granicach zaskarżenia oraz jednocześnie wystąpienia konieczności przeprowadzenia przewodu sądowego w całości.

Przechodząc na grunt niniejszej sprawy zauważyć należy, że uzasadnienie Sądu Okręgowego w P. nie daje jednoznacznej odpowiedzi o kierunek w jakim uchylono wyrok Sądu Rejonowego w T.. Z jednej strony, odwołując się do braku ustaleń co do możliwości wywiązania się przez oskarżoną z obowiązku łożenia na

utrzymanie małoletnich córek, wskazano na konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego od początku i po jego uzupełnieniu ponowne dokonanie analizy kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonej za zarzucany jej czyn, z drugiej natomiast nie odmówiono racji oskarżycielce posiłkowej, która z w swoim środkiem odwoławczym m.in. zakwestionowała zakres czasowy przypisanego P. M. czynu (można więc domniemywać, że Sąd odwoławczy uznał, iż wyrok sądu *meriti* zaskarżony został w zakresie szerszym niż sam rodzaj kary zasadniczej). Jednocześnie, jak wynika z twierdzeń sądu *ad quem*, ujawniony w trakcie kontroli instancyjnej błąd braku sprowadzał się do pominięcia takich, istotnych – jego zdaniem – z punktu widzenia rozstrzygnięcia sprawy okoliczności jak: fakt urodzenia przez oskarżoną czwartego dziecka i wpływu tej zaszłości na jej zdolności i możliwości zarobkowe, okresów zarejestrowania jej jako bezrobotnej (sprawdzenia w urzędzie pracy jej aktywności, czy dostawała propozycje pracy, odniesienia się do sytuacji na rynku pracy w miejscu gdzie zamieszkuje, jej stanu zdrowia, wykształcenia), sytuacji materialnej i osobistej zobowiązanej (przez wywiad kuratora, przesłuchanie jej partnera, ustalenie jej dochodów), przy uwzględnieniu, że argumenty podnoszone w tym zakresie przez oskarżycielkę posiłkową odbiegają od deklaracji oskarżonej.

Jeżeli więc uznać, że Sąd Okręgowy nabrał wątpliwości co do możliwości przypisania oskarżonej winy za zarzucany jej czyn, a zakotwiczył to m.in. w takiej zaszłości jak odstępianie od przesłuchania P. M. poprzez niezasadne uznanie jej nieobecności na rozprawie przed Sądem pierwszej instancji za nieusprawiedliwioną, to prostą konsekwencją takiego błędu popełnionego przez sąd *meriti* powinno być przesłuchanie wyżej wymienionej w instancji odwoławczej. Podobnie potraktować należy i te wskazane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku dowody jak uzyskanie informacji z urzędu pracy i wywiadu kuratora, ustalenie dochodów oskarżonej P. M. oraz przesłuchanie jej partnera.

Nie ulega wątpliwości, że wskazany wyżej przez Sąd odwoławczy zakres w jakim powinno zostać uzupełnione postępowanie dowodowe jest szeroki, nie oznacza to wszelako, że przeprowadzenie tych dowodów nie jest możliwe w ramach postępowania apelacyjnego. Zasadnie wprowadzić Sąd drugiej instancji dostrzegł szereg błędów proceduralnych popełnionych w toku postępowania

rozpoznawczego (obraza art. 410 k.p.k. i art. 366 § 1 k.p.k.) nie można jednak zgodzić się z tą wyprowadzoną z tych okoliczności konkluzją o wpływie braków w materiale dowodowym na możliwość oceny tych dowodów, które w toku dotychczasowego postępowania przeprowadzone zostały w sposób prawidłowy. Weryfikacja twierdzeń oskarżonej po jej ewentualnym przesłuchaniu przez Sąd odwoławczy oraz uzupełnienie braków w materiale dowodowym, które Sąd ten dostrzegł, w powiązaniu z analizą dowodów prawidłowo uznanych przez Sąd pierwszej instancji za podstawę czynienia w tym postępowaniu ustaleń, powinno pozwolić instancji *ad quem* rozstrzygnąć te wątpliwości, których nabrała w toku kontroli poza zakresem zaskarżenia i podniesionym zarzutem. Dla takiego zakresu rozstrzygnięcia w omawianym przedmiocie, uwzględniając obecny model postępowania odwoławczego, ponawianie przewodu przez sąd *a quo* nie jest konieczne.

Analizując poddany kontroli skargowej wyrok Sądu odwoławczego nie można również pominąć, co sygnalizowano na wstępie, faktu zaskarżenia orzeczenia Sądu Rejonowego w T. na niekorzyść oskarżonej przez oskarżycielkę posiłkową. Sąd *ad quem* w tym zakresie nie zajął jednoznacznego stanowiska. Trafne jest wprowadzić zauważenie co do konsumpcji skargi w zakresie czynu oskarżonego (kwestia modyfikacji ram czasowych) do daty wyroku Sądu pierwszej instancji, ale ma to przełożenie wyłącznie na te postępowania, w których nie został wniesiony środek odwoławczy na niekorzyść oskarżonego lub też skierowany on został wyłącznie wobec wąskiej części orzeczenia sądu *meriti*. Nie można przy tym pomijać i tego, że ramy orzekania na niekorzyść ograniczone są wprowadzić do tych wypadków, gdy stwierdzono uchybienie podniesione w środku odwoławczym, chyba że środek odwoławczy pochodzi od prokuratora lub pełnomocnika i nie podniesiono w nim zarzutów. Oskarżycielka posiłkowa, o czym była mowa, zaskarżyła wyrok Sądu pierwszej instancji w całości. Bezpośrednio sformułowała wprowadzić zarzut rażącej niewspółmierności kary, lecz w *petitum* apelacji zmieściła równocześnie uwagę dotyczącą ram czasowych czynu przypisanego P. M., tożsamy z tymi, które zostały zawarte w zarzucie aktu oskarżenia. Jeżeli więc przyjąć, że wniesiony przez podmiot nieprofesjonalny środek odwoławczy, nie ogranicza się wyłącznie do zarzutu z art. 438 pkt 4 k.p.k., a kwestia okresu

objętego ugodą zawartą przed Sądem Rejonowym w T. w dniu 13 października 2016 r., sygn. akt II RC (...), wynika wprost z załączonego do akt sprawy dowodu, to orzeczenie w tym zakresie, oczywiście po jednoznacznym ustaleniu przez Sąd Okręgowy granic zaskarżenia, bezspornie nie wymaga powtórzenia przewodu w całości.

Nie kwestionując w związku z tym szerokich wywodów zawartych w zaskarżonym wyroku dotyczących przesłanek umożliwiających przypisanie występku z art. 209 k.k. zgodzić należy się z oskarżycielem publicznym, że materiał dowodowy w tej sprawie wymaga wyłącznie uzupełnienia oraz ponownej oceny i to przez Sąd drugiej instancji, w związku z czym przeprowadzenie przewodu w całości, a tym samym wydanie wyroku kasatoryjnego i przekazanie sprawy do sądu *a quo*, nie było konieczne.

Mając na uwadze powyższe orzeczono jak w części dyspozytywnej wyroku.